

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ**

**СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ,
ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ
ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Виконала: здобувачка 2 курсу
07-211М групи
спеціальності 231 Соціальна робота
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Олена ЖАДАН

Керівник: к.філософ. н., доцентка
Ірина ПОЛЩУК
Рецензент: фахівчиня ГО «Центр
допомоги врятованим»
Катерина САФРОНОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні особливості здійснення соціальної роботи з дітьми, постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів	9
1.1 Діти, постраждалі внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, як специфічна категорія нужденного населення	9
1.2 Соціальна робота з дітьми, постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, в Україні та світі.....	18
РОЗДІЛ 2. Технологічні аспекти соціальної реабілітації дітей, постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів ...	27
2.1 Паспорт авторського соціального проекту «Дитячий простір».....	27
2.2 Методичні рекомендації для реалізації авторського соціального проекту «Дитячий простір».....	32
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	53
Додаток А. Пам’ятка соціальному робітнику про права дітей.....	53
Додаток Б. Соціальна реклама дитячого простору.....	54

ВСТУП

Актуальність дослідження. З 2014 року у нашій державі виникло багато економічних, політичних, екологічних і соціальних проблем. У соціальній сфері з'явилися нові вразливі категорії такі як внутрішньо переміщені особи і діти постраждалі від воєнних дій та збройних конфліктів. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну кількість таких осіб і дітей значно збільшилася. Через активні бойові дії, загрозу для життя люди вимушено покидали власне житло.

Діти – особливо вразлива категорія населення, вони найбільш глибоко переживають всі проблеми, пов'язані з війною.

Актуальність дослідження проблеми роботи з дітьми, постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, важко переоцінити, особливо в умовах сучасного світу, де зростає кількість дітей, які переживають травми через військові конфлікти. Ця проблема стала критичною через військові дії, що тривають у багатьох регіонах, зокрема в Україні. Діти, які стали свідками насильства, втратили близьких, змушені були залишити свої домівки чи пережили поранення, мають високий ризик розвитку посттравматичних стресових розладів, депресії, тривожності та інших порушень психічного здоров'я.

Соціальна реабілітація таких дітей включає не лише психологічну підтримку, але й комплексний підхід, що охоплює адаптацію в суспільстві, відновлення соціальних навичок, інтеграцію в освітнє середовище, допомогу з боку соціальних служб і громад. Тема важлива також тому, що ефективна реабілітація може значно знизити ймовірність виникнення у цих дітей довгострокових соціальних та психологічних

проблем, що впливають на їхню здатність адаптуватися в суспільстві та реалізувати свій потенціал у майбутньому.

Специфіку роботи з дітьми, постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів присвячено низку наукових досліджень вітчизняних учених, таких як Бочкар Н., Гусак Н., Дацаківська О., Довганник А., Дубровська Є., Євдокимова Н., Зелеська О., Зливков В., Ліпінська С., Лісова Ю., Лукоманська С., Максименко К., Мельник М., Петрочко Ж., Семигіна Т., Таукач В. та інших. Особливості роботи із дітьми, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, як бачимо, науковій літературі недостатньо розкрито. «Дослідження ситуації в Україні, пов'язаної із реалізацією соціальної роботи з дітьми, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, дозволяє наголосити на пріоритетних напрямках роботи з цією категорією населення, а саме: соціальна адаптація дітей до нового соціального середовища та соціальна їх інтеграція завдяки використанню інноваційних технологій та методів соціальної роботи, можливостями їх застосування та професіоналізму фахівців соціальної сфери, детальним науковим розвідкам чого і плануються дослідження в майбутньому» [4].

Дослідження підходів до соціальної реабілітації дітей, які постраждали від збройних конфліктів, є надзвичайно важливим як з практичної, так і з наукової точки зору. Це сприятиме розробці нових програм та методик, які допоможуть подолати наслідки пережитих травм та сприятимуть більш гармонійному розвитку таких дітей у суспільстві. Це й виступило підставами для обрання теми кваліфікаційної роботи «Соціальна реабілітація дітей, постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано в межах наукової теми кафедри філософії, соціології та соціальної роботи «Сучасні технології формування професійної активності в умовах трансформації сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0117U006790). Тему обговорено й затверджено на засіданнях кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол від 11.09.2023 р. № 1, від 02.09.2024 р. №1) та затверджено наказом по університету.

Мета роботи: висвітлення особливостей соціальної реабілітації дітей, постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, як специфічної соціальної категорії.

Завдання дослідження:

1. розглянути певні особливості специфічної соціальної категорії «діти, постраждалі внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів»;
2. розрити специфіку соціальної підтримки та допомоги дітям, постраждалим внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, в Україні та світі;
3. висвітлити технологічні аспекти соціальної реабілітації вказаної категорії дітей через розроблення авторського соціального проєкту «Дитячий простір» для роботи з дітьми, постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;
4. розробити та запропонувати методичні рекомендації для реалізації соціального проєкту «Дитячий простір».

Об'єкт дослідження – соціальна робота з дітьми, постраждалими внаслідок збройного конфлікту.

Предмет дослідження – технологічні особливості соціальної реабілітації дітей, які постраждали внаслідок війни.

Методи дослідження: *аналіз літератури та нормативних документів* (дослідження наукових джерел, статей, книг, а також законодавчих актів, які регулюють захист і підтримку дітей, постраждалих від конфліктів); *аналіз міжнародних та національних програм реабілітації дітей у зоні збройних конфліктів; спостереження* за поведінкою дітей під час участі в реабілітаційних заходах, їхньою соціальною адаптацією та взаємодією з однолітками; проведення *експериментальних занять чи тренінгів*, спрямованих на покращення соціальної адаптації дітей, з подальшою оцінкою їхнього впливу; *кейс-метод (метод випадків)* (дослідження окремих випадків дітей, які пройшли через програми реабілітації, для аналізу індивідуальних результатів та особливостей адаптації); *SWOT-аналіз проекту «Дитячий простір»* (для виявлення позитивних і негативних характеристик для відкриття і ведення запропонованого соціального проекту). Застосування цих методів у комплексі дозволить глибше дослідити процес соціальної реабілітації, визначити його особливості, бар'єри та найкращі практики для підтримки дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій.

Наукова новизна дослідження полягає в дослідженні впливу соціально-культурного середовища, а також рівня соціальної підтримки (від сім'ї, громади, шкіл та соціальних інституцій) на процес реабілітації дітей, постраждалих внаслідок війни; розробці нових підходів та удосконаленні існуючих методів для реабілітації дітей, які зазнали травматичного впливу збройних конфліктів (розроблено авторський

соціальний проєкт «Дитячий простір» та надано методичні рекомендації для соціальної адаптації дітей, постраждалими від воєнних дій та збройних конфліктів). Наукова новизна дослідження полягає у всебічному аналізі вітчизняного та закордонного досвіду соціальної реабілітації дітей, постраждалих від збройних конфліктів, та створенні інноваційної системи реабілітації, яка може сприяти більш успішному відновленню дітей, постраждалих від війни, їх соціальній адаптації та зниженню ризику розвитку довгострокових проблем.

Практична значущість роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для розробки й удосконалення реабілітаційних програм та інструментів підтримки дітей, які зазнали травматичного досвіду. Запропонований авторський соціальний проєкт «Дитячий простір» може послужити основою для вдосконалення програм соціальної допомоги, що підтримуються державою, спрямованих на дітей, які постраждали від збройних конфліктів. Результати дослідження також можуть бути використані для проведення інформаційних кампаній та навчальних семінарів, спрямованих на підвищення обізнаності громадськості про проблеми дітей, які пережили воєнні дії, та важливість їхньої реабілітації. Розроблені рекомендації та практичні підходи можуть стати основою для нових програм у закладах освіти, соціальних та реабілітаційних центрах. Це забезпечить дітям цілісну підтримку, яка поєднує психологічну, соціальну та освітню допомогу. тощо.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження розглянуто та обговорено та під час засідань кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол від 11.09.2023 р. № 1, від

02.09.2024 р. №1) та під час попереднього захисту. Результати дослідження стали предметом доповіді під час I Регіональної науково-практичної конференції «Теорія та практика соціальної роботи: досвід, сучасний стан, стратегії» для здобувачів вищої освіти та молодих науковців (03-04 грудня 2024 року, м. Івано-Франківськ). Результати дослідження покладено в основу в науковій публікації в електронному збірнику «Магістерські студії»: Жадан О. Діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, як об'єкт соціальної роботи. *Магістерські студії: електронний альманах. 2024. Вип. XXIV.* С..

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг – 54 сторінки, основний текст роботи розміщений на 45 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ПОСТТРАЖДАЛИМИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

1.1 Діти, постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів як специфічна категорія нужденного населення

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» «складні життєві обставини – це обставини, які негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно» [17].

Фактори, які зумовлюють складні життєві обставини: інвалідність; безробіття; похилий вік; часткова або повна втрата пам'яті або рухової активності; шкода, завдана стихійним лихом, катастрофою, пожежею, тимчасовою окупацією або бойовими діями; малозабезпеченість особи; бездомність.

В українському законодавстві немає чіткого поняття «особа, що постраждала внаслідок воєнних дій, але Кабінетом Міністрів України у 2017 році встановлено порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Згідно з цим Порядком, «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – це неповнолітня особа, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні» [27].

Маємо зробити висновок, що дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів безпосередньо перебуває у складних життєвих обставинах.

Маючи за основу теорії соціальної роботи, гуманітарні і соціальні науки, соціальна робота залучає суспільство, людей і суспільні структури до підвищення якості життя дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, їх добробуту та вирішення їх життєвих проблем.

Перший підхід є основою філософії стабільного розвитку і загальний підхід до вирішення проблем соціальної нерівності чи бідності через рівні екологічні умови, природні ресурси, доступу до навколишнього середовища. Для роботи соціального працівника важливою виступає сама людина, допомога їй та її підтримка у вирішенні будь-якої її проблеми.

У соціальній роботі багатьох країн, на сьогоднішній день це один із базових підходів. Увага саме на сильних сторонах клієнта швидко поширилася, адже саме цей підхід приділяє значну увагу ресурсам можливостям, компетенція клієнта, а не його проблемам або патологіям. Також цей підхід оцінює не потреби клієнта, а його наявні ресурси.

З початку повномасштабного вторгнення багато українських дітей зазнали не тільки фізичних страждань, а й психологічних, соціального дискомфорту. Всі ці діти мають право на отримання статусу «Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних та збройних конфліктів».

У ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», прописано, що «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, – це дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту

отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні» [15].

У ст. 1 Закону України «Про соціальний захист дітей війни», маємо пояснення, що «дитина війни – особа, яка є громадянином України та якій на час закінчення (2 вересня 1945 року) Другої світової війни було менш як 18 років» [16].

Для дітей, які отримали поранення внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів законодавство передбачає певні гарантії та деякі методи соціального захисту, які ми розглянемо далі.

Право на медичну допомогу. Відповідно до статті 24 Конвенції про права дитини вказано, що «Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я». [21].

Стаття 49 Конституції України передбачає «право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування» [22].

Гарантії держави про надання пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості коштом Державного бюджету України встановлюються Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення».

Відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» бачимо, що «держава надає повну оплату згідно з тарифом, за рахунок коштів Державного бюджету України, надання всім українцям необхідних для них медичних послуг та лікарських засобів, що передбачені цією програмою, в тому числі дітям до 16 років» [14].

Програму медичних гарантій затверджує держава щорічно, а для дітей, отримавших поранення, контузію, каліцтво від воєнних дій, на жаль, не передбачено окремий пакет послуг. Ця програма затверджується кожного року на наступний рік. Нажаль для дітей, які постраждали від воєнних дій, отримали каліцтво, контузію чи поранення, додаткові фінансові або реабілітаційні послуги не передбачені.

Право на соціальний захист. Згідно із Законом України «Про охорону дитинства», Кабміном розроблено «Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів», яким надається можливість «отримання статусу дітям, які належать до внутрішньо переміщених осіб та дітям, які проживають в населеному пункті, на території якого здійснювалася АТО, прифронтових населених пунктах» [15]. Перелік таких населених пунктів затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 року № 1275 та до нього не вносилися зміни після 24 лютого 2022. Але законодавством чітко не встановлено остаточного розуміння, що таке «окупована територія» чи «територія, де ведуться бойові дії» і отримання статусу ВПО чи дитини, яка постраждала

внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів з таких територій не відіграє великої ролі в житті людини чи дитини.

Також залишається відкритим питання щодо належного соціального захисту та підтримки постраждалих дітей. Дитина, яка отримала статус такої «яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» згідно з законодавством має пільгу тільки на безкоштовне харчування в закладах освіти і не передбачає надання інших пільг і компенсацій.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення безкоштовним харчуванням дітей внутрішньо переміщених осіб» встановлено, що «діти, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, які навчаються у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, мають забезпечуватися безкоштовним харчуванням у порядку, встановленому КМУ» [13]. Проте певного встановленого порядку видачі безкоштовного харчування для таких дітей так і не було розроблено. Однак Міністерства освіти України роз'яснило, що «забезпечення і фінансування безкоштовним харчуванням, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, в закладах освіти в тому числі і закладах дошкільної освіти, має здійснюватися за рахунок місцевих бюджетів».

Це призводить до різного рівня виконання і забезпечення цього роз'яснення, що є не справедливо по відношенню дітей в різних громадах та містах, адже у кожній громаді різні можливості по

фінансуванню і тут ми маємо нерівність у правах таких дітей і недосконалість законодавства у цьому питанні.

Також є велика необхідність чіткого забезпечення належного соціального захисту таких дітей, адже лише отримання статусу не задовольняє матеріальні, психологічні, фізичні потреби цих дітей.

Для отримання статусу «Дитина постраждала від воєнних дій та збройних конфліктів» «необхідно звернутися до відповідних органів опіки та піклування за зареєстрованим місцем проживання чи перебування дитини як внутрішньо переміщеної особи, або за місцем виявлення такої дитини місцевими органами влади» [13].

Звернутись від імені дитини можуть: сама дитина після досягнення 14-річного віку, законний представник дитини, вітчим, мачуха, родичі (бабуся, дідусь, прабабуся, прадід, тітка, дядько, повнолітні брат або сестра), представник органу опіки та піклування.

«Для отримання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, необхідно подати наступний пакет документів: заяву про надання статусу; згоду на обробку персональних даних відповідно до норм відповідного закону» [13].

Також «необхідні засвідчені копії документів: паспорт громадянина України, виготовленого у формі книжечки (у разі наявності); паспорт громадянина України або паспорта громадянина України для виїзду за кордон у формі е-паспорта або е-паспорта для виїзду за кордон (у разі наявності); документ, що посвідчує особу заявника; свідоцтво про народження дитини або іншого документа, що має особу дитини; документ, що підтверджує родинні стосунки між

дитиною та заявником; довідка ВПО (при наявності); витяг з реєстру територіальної громади (при наявності)» [13].

У заяві для призначення статусу «вказуються умови та обставини, які нанесли найбільший негативний вплив на здоров'я та розвиток дитини. На підтвердження цього подаються відповідні документи (виписки з медичної картки дитини, консультаційний висновок спеціаліста із зазначенням діагнозу та споріднених проблем здоров'я, отриманих у період здійснення воєнних дій, збройних конфліктів тощо)» [13].

Статус дитини з інвалідністю внаслідок війни. Дитина, яка отримала поранення або каліцтво, внаслідок чого стала інвалідом має право отримати ще один статус.

Згідно із Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» встановлено, що «особи з інвалідністю внаслідок поранень, контузій або інших ушкоджень здоров'я, від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння на території проведення АТО, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях до 1 грудня 2014 року, а з 1 грудня 2014 року – на території проведення АТО, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, де органи державної влади здійснюють свої повноваження, та в населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення відносяться до осіб з інвалідністю внаслідок війни» [18].

Такі громадяни, в тому числі й діти різного віку, мають право на пільги, які прописані в статті 13 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Пільги та компенсація дітям, постраждалим внаслідок дії вибухонебезпечних предметів. Діти, які мали фінансові втрати, фізичні або психологічні травми, при порушенні законних прав та інтересів при використанні та (або) наявності вибухонебезпечних предметів або діями чи бездіяльністю відповідальних осіб, їм встановлено гарантії, передбачені постановою Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 року «Про протимінну діяльність в Україні» [26].

Такі діти мають право на:

1) виплату державної соціальної допомоги у підвищеному розмірі, призначену дітям з інвалідністю віком до 18 років відповідно до ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю»;

2) «компенсацію за заподіяну шкоду для здоров'я та щорічною допомогою на оздоровлення (дітям з інвалідністю до 18 років, яким встановлено інвалідність унаслідок одержаних на території України ушкоджень здоров'я, спричинених вибухонебезпечними предметами)» [26];

3) «позачергове зарахування у закладах дошкільної освіти незалежно від відомчої підпорядкованості» [26];

4) «проходження безоплатної медико-психологічної реабілітації у відповідних центрах з відшкодуванням вартості проїзду до таких центрів і назад та вартості проживання протягом проходження реабілітації» [26].

«Для отримання компенсації необхідно: 1) отримати висновок лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про встановлення категорії дитина з інвалідністю, в якій має бути встановлено зв'язок інвалідності з ушкодженнями, спричиненими вибухонебезпечними предметами; 2) у строк до 60 календарних місяців звернутись до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних у м. Києві державних адміністрацій або до виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах рад, а в разі надання такої послуги через центр надання адміністративних послуг – до центрів надання адміністративних послуг з заявою» [26].

Така компенсація є одноразовою. Розмір такої компенсації від інвалідності дитини.

Допомога на оздоровлення призначається постраждалій особі структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у мм. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад на підставі заяви, поданої особою, яка постраждала або її законним представником до 15 жовтня поточного року за зареєстрованим або фактичним місцем проживання.

Отже, дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів має права на певні соціальні гарантії, які не чітко нормовані законодавством України і потребує допомоги соціальних робітників для допомоги встановлення певного статусу такої дитини.

1.2 Соціальна робота з дітьми, постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, в Україні та світі

24 лютого 2022 року РФ здійснила повномасштабне вторгнення на територію України, що призвело до великої кількості жертв, постраждалих та зафіксованих воєнних злочинів. Одна з найбільш психологічно незахищених верств населення – діти, які стали свідками і учасниками воєнних дій, були вивезені на територію РФ, перебували у полоні, зазнали катування або знаходилися на окупованих територіях. Такі діти набули «великий набір» психологічних та емоційних проблем. А особливо, якщо дитина бачила вбивство людини на власні очі або сама втратила близьку людину під час воєнних дій. Дуже складно зрозуміти поведінку і реакцію дитини на певні події або вчинки. Є діти, які становляться неслухняними, протестують, проявляють агресію, а інші навпаки – закриваються в собі, сумують, мовчать і не хочуть згадувати про втрату чи побачене лихо. В багатьох випадках діти, які втратили одного з близьких мають сильний страх втрати ще когось з близьких.

Соціальна робота з дітьми, постраждалими від воєнних дій та збройних конфліктів, є важливою складовою підтримки та реабілітації, що набуває особливого значення в умовах сучасних конфліктів як в Україні, так і в багатьох країнах світу. Досвід міжнародних організацій та країн із подібними проблемами свідчить про ефективність комплексних підходів, які поєднують психологічну підтримку, соціальну інтеграцію, відновлення освітніх можливостей та залучення до активного громадського життя. В Україні, де соціальна робота з постраждалими дітьми ще розвивається, цей досвід має значну цінність.

Порівняльний аналіз міжнародних та українських практик показує, що для ефективної реабілітації дітей потрібні спеціалізовані програми з урахуванням культурних, соціальних і економічних умов. Такі програми потребують залучення кваліфікованих соціальних працівників, психологів, освітян та активної участі родин, що сприяє успішній соціальній адаптації дітей і зниженню впливу травматичних подій на їхнє життя.

Важливим аспектом соціально-психологічної реабілітації таких дітей є створення безпечного середовища для розвитку і соціальної адаптації дитини та її оздоровлення.

Таке середовище має включати в себе такі вимоги:

1) Психоемоційна підтримка дорослих (психологів, вихователів, соціальних працівників, терапевтів). Самопочуття та психічний стан дитини прямо залежить від її дорослого оточення і похвала, розуміння, доброзичливе ставлення до дитини від дорослих може поліпшити самопочуття дитини. При здійсненні соціально-психологічної реабілітації дитини дуже важливо враховувати її особливості та індивідуальні потреби;

2) Створення невимушеної атмосфери для спілкування, взаємодії дитини з однолітками та іншими людьми. Для розвитку соціальних навичок та покращення самооцінки дитини дуже потрібне спілкування з ровесниками;

3) Фізична активність та майстерність у певних видах спорту сприяє відновленню психічного та фізичного здоров'я дитини. Один з найважливіших компонентів соціально-психологічної реабілітації дитини є фізіотерапія, спортивні заняття та рухова реабілітація;

4) Якісна освіта та вільний доступ до неї. Для реалізації свого потенціалу та покращення самоповаги дитину необхідно забезпечити навчанням відповідно до її індивідуальних особливостей .

Особливості соціально-психологічної реабілітації дітей постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів можна віднести:

1) Усунення руйнівних факторів, що психічно травмують дитину. Щоб почати цей довгий процес дитину треба максимально огородити від травматичних факторів. Коли не типові для повсякденного життя негаразди(втрата або каліцтво близької людини) межують з втратою почуття безпеки(постійні вибухи або повітряна тривога) посттравматичний стан дитини посилюється , а його відновлення затримується. Для позбавлення стресових факторів війни у дітей є два аспекти:

- Створення безпечного простору та припинення дії реальної загрози життю. Дуже часто саме цього фактору дуже важко досягти, а особливо в короткий термін, оскільки врегулювання припинення воєнних дій можуть бути відкладені на невідомий термін. При довгій стадії війни стресові події можуть сприйматися як звичайна реальність при якій дитина може жити і пристосуватися до неї, особливо коли це єдине соціальне середовище в якому дитина живе. З часом серйозні симптоми посттравматичних розладів мають тенденцію зникати, коли дитина протягом тривалого часу перебуває в безпечних умовах для свого життя. Для дітей , які пережили багато травматичних подій невротичні симптоми помітно зменшуються протягом трьох років.

- Переміщення дітей та їх членів родин у більш безпечні міста або районні центри країни, де наслідки і вплив війни на країну і життя мешканців не так помітно. Дуже часто цей аспект є вкрай необхідним. Переміщення дитини на нове місце може створити не більш позитивні умови, оскільки діти мають тісні зв'язки з навколишнім середовищем, людьми та місцями, що їх оточують, тому цей фактор може посилити страждання та внутрішні переживання дитини.

Численні дослідження Е.М. Henshaw, J.Varenbaun про наслідки переміщення, базуються на досвіді дітей, евакуйованих у Великобританії. під час Другої світової війни, згідно з ними «переміщення до безпечних регіонів, як правило, набагато простіше сприймається дітьми старшого віку (12 років і старше). Однак діти молодшого віку часто реагують тривогою розлуки та іншими симптомами інтерналізації та екстерналізації. Маленькі діти, зазвичай, сприймають небезпеку ситуації очима своїх значущих дорослих, і, таким чином, суб'єктивний дистрес, який переживають і висловлюють дорослі, має тенденцію викликати у дітей страждання»[20]. Цей висновок також підтверджується дослідженнями, які «демонструють тісний зв'язок між рівнями стресу у матері та дитини і зв'язок між психічним здоров'ям матері та адаптацією дитини після війни, а особливо для дітей у віці до 4 років» [20].

Дослідження британських вчених доводять, що психічний стан дитини після евакуації можуть мати більше негативних наслідків ніж перебування в стресовій і небезпечній ситуації вдома, особливо, коли переїзд був поспішним і незапланованим. Однак і багато випадків доводять, що діти здатні швидко адаптуватися до нових умов життя.

Тобто важливим фактором евакуації дитини з місця її постійного проживання є добровільність та спланованість, розуміння дитиною, що відбувається і що дорослі мають чіткий план дій і зберігають спокій.

2) Адаптація після евакуації. Коли травматичні події для психіки дитини залишаються у минулому починається процес відновлення. Перші соціальні заходи, які треба зробити для дитини – це відновити санітарне середовище та основні потреби дитини. Ці заходи включають в себе доступ до продуктів харчування та чистої води, забезпечення житлом і санітарними умовами, одягом, надання первинної медичної допомоги. Необхідно ретельно клінічно оцінити стан дитини, щоб достатньо і кваліфікаційно забезпечити базові її потреби. Оскільки фізичне і психічне здоров'я тісно пов'язані, то задоволення базових потреб дитини прямо-пропорційне відновленню психоемоційного стану дитини.

Соціальна адаптація дітей, постраждалих внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, під час навчання у школі здійснюється за допомогою наступних сфер:

- підлаштування навчального плану під індивідуальні потреби і здібності дитини;
- фізичне середовище – зміна навколишнього стану приміщення, де навчається дитина;
- вказівки – зменшення або збільшення навчальних навантажень на дитину, залежно від її вже набутих навичок;
- матеріали використання різноманітних матеріалів для навчання, а не тільки тих, до яких звикли діти [5].

Виділяють два вікових періоди при адаптації дітей до нових умов. Діти від 5 до 12 років мають різні фобії, проблеми з навчанням, засвоєнням окремих предметів, агресивну поведінку, зниження апетиту, порушення сну, недостатня соціалізація та норми спілкування з соціумом, що оточує дитину.

Діти від 13 до 16 років «хвилюються за своє майбутнє, мають низьку соціальну і комунікативну активність, не розуміються на професійних навичках та самореалізації» [33].

Діти, які пережили стресові ситуації або трасуючі їх події, часто живуть на двох типах переконань:

1. Втрачають довіру до близьких, думають про те, що рідні – дорослі не забезпечать їм захист і безпеку;

2. Втрачають довіру і віру в себе, думають про те, що нові знання, знайомства, набутий досвід також не дадуть мені відчуття безпеки.

Соціально-психологічна допомога таким дітям проводиться у таких напрямках:

1.3 середовищем. Створення для дитини безпечного навколишнього середовища та умов безпеки для життя і здоров'я дитини. Слід зазначити, що діти, які постраждали від дій війни, гостро і чутливо реагують на різкі або гучні звуки такі як гучність від ремонтних робіт, гучність грому чи грози, гучність від літака чи великої будівельної техніки. Для поліпшення психоемоціонального стану дітей необхідні життєво стабільні і безпечні умови : виконання режиму дня(сон, зарядка, харчування, прогулянки), системно займатися певними видами діяльності, не змінювати оточення та місце проживання. Такі умови є найліпшими для адаптування і реабілітації дітей [3].

2.3 близькими людьми. При роботі з рідними чи близькими дитини слід звернути увагу на стабільність психологічного стану людини, так як між дитиною і доросли є тісний психоемоційний зв'язок і він може негативно впливати на дитину і її поведінку в цілому.

3.3 самою дитиною.

Існують чотири етапи в роботі з психологічної допомоги дитині:

1. Відновити у дитини почуття безпеки в тому середовищі, де вона перебуває;
2. Підвищення та посилення психологічних сил дитини, за допомогою технік, які допомагають дитині повірити у себе;
3. Негативний досвід, який набувся завдяки стресовим чинникам, може проявитися у сильних переживаннях дитини, тому необхідно зменшити нагадування та вплив про стресові ситуації у житті дитини;
4. Адаптацію до нового життя впроваджувати занятістю дитини на протязі дня певними завданнями: малювання, ліплення, спілкування, заняття фізичними активностями [33].

Адаптація передбачає не тільки задоволення базових потреб, а й відновлення зв'язку з культурою, традиціями, природою та діяльністю, яка приносить задоволення. Все це підвищує стійкість до травматичного руйнування та надають сенс життю. В цей процес можна включити відновлення самооцінки, довіри, надії, віри в майбутнє.

Важливість участі молоді та підлітків у відновленні країни після війни відзначають дослідження 40-50-х років XX століття. Також було визначено, що молодь і підлітки повинні відчувати, що вони роблять, щось добре і корисне і залучені до важливих справ країни. Саме за таких мотивацій відтворення і відбудова набуває нових сенсів.

3) Відтворення психосоціальної мережі. Наслідки війни на психоемоційний стан дитини визначається психосоціальними змінами, які проявляються через втрату близької людини, розлуку з близькими і друзями, втрату всього до чого звикла дитина. Взаємодія і присутність цих факторів мають великий вплив на усвідомлення дитиною війни та її ролі в ній. Турботливі дорослі потрібні дитині, щоб відновити психосоціальне здоров'я та стабільність та мати можливість навчатися та грати в ігри. Програми соціальної підтримки спрямовані не тільки на адаптацію дітей, робота над їх психічними травмами і переживаннями за допомогою малюнків, поробок своїми руками, ігри, а й надавання порад, підготовці та підтримці батьків і вчителів для грамотної і своєчасної допомоги своїм дітям;

4) Спрямування і взаємодія психосоціальних зусиль. Світ і оточення дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, змінився кардинально тому у своїй соціально-психологічній роботі треба проводити координацію зусиль. Мета такої роботи полягає в створенні добре функціонуючих, згуртованих і підтримувальних соціальних інститутів. Поліпшення психологічного стану дітей відбувається, коли відбуваються позитивні змін у навколишньому середовищі та частковою замученістю дітей до життя громади.

Впровадження занять, спрямованих на відпочинок і релаксію, які позитивно впливають на психосоціальний розвиток дітей є частиною соціально-психологічної роботи з дітьми, постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Загальні та групові заняття, які проводять аніматори і спеціальні педагоги повинні бути орієнтовані на

дитину, зміцненні соціальних і емоціональних навичок через співпрацю між дітками і педагогами, наслідування, змагання та фантазію.

Для соціальних працівників, які працюють з дітками, які постраждали від воєнних дій та збройних конфліктів була розроблена пам'ятка про права дітей, представлена у Додатку А (див. Дод. А.).

Таким чином соціальна робота і соціальна адаптація дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів відрізняється від роботи з дорослими і має свої особливості і специфіку. Тому соціальна робота з постраждалими дітьми є ключовим елементом подолання наслідків воєнного травматичного досвіду, і для досягнення тривалих результатів важливо продовжувати обмін досвідом та адаптувати найкращі світові практики до умов і потреб українського суспільства.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

2.1 Паспорт авторського соціального проекту «Дитячий простір»

Соціальний проєкт «Дитячий простір»

Опис: «Дитячий простір» – це доступний ігровий, навчальний простір для творчих і активних діток!

Напрямок роботи: проєкт створено, щоб соціалізувати і адаптувати до навколишнього середовища дітей, які постраждали від воєнних дій і збройних конфліктів. Багато з них зазнали фізичних страждань, а ще більше дітей постраждали психологічно і для впевненості у завтрашньому дні створений ігровий простір. Адже діти через гру і колективні підтримуючі заняття легше сприймають свої проблеми і швидше позбавляються від них.

Програма соціального проєкту «Дитячий простір» передбачає такі напрями підтримки дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів:

- психологічна допомога;
- гуманітарна допомога;
- працююча ігрова кімната;
- працюючий міні-контактний зоопарк;

- медична допомога буде надаватися у вигляді послуг педіатра у встановленні дні;
- проведення майстер-класів для дітей різного віку;
- спільні заходи для дітей та їх батьків для розуміння і налагодження їх відносин;
- викладання спеціального курсу «Права споживачів» для дітей шкільного віку.

Мета проекту – соціалізація дітей, які постраждали від наслідків війни, інтеграція у громаду та сприяння в їх соціальному розвитку, адаптація до нового мирного життя, підтримка і допомога в навчанні.

Завдання проекту включають:

- співпраця з організаціями, іншими проектами та іншими зацікавленими сторонами для організації найбільш ефективної роботи та залучення підтримки;
- забезпечення матеріально-технічною базою для занять і навчання дітей;
- створення творчого, навчального, ігрового окремих просторів для роботи з дітьми;
- проведення пізнавальних і навчальних майстер-класів;
- проведення свят і соціальних заходів для дітей ,їх батьків і всіх охочих;
- забезпечення соціальної адаптації з урахуванням особливостей кожної дитини;
- співпраця з подібними дитячими центрами, спортивними, мистецькими школами нашого та інших міст України для переймання досвіду.

Основні аспекти мети проєкту включають:

- розвиток творчих умінь і навичок у дітей. «Дитячий простір» у цьому випадку стає фундаментом для зустрічі творчих дітей і однодумців, які надихаються один одним, обмінюються досвідом, вдосконалюють свої знання.

- залучення вразливих категорій дітей таких , як ВПО, сироти, напівсироти, інваліди, діти сім'ї яких перебувають у СЖО, малозабезпечені, діти , які належать до багатодітних родин;

- підвищення рівня знань про тварин і можливість доглядання, годування тварин у місцевому мінізоопарку;

- впровадження авторського курсу «Права споживачів» розробленого спеціально для дітей шкільного віку для поліпшення їх обізнаності у питаннях споживання товарів і послуг та розуміння своїх прав у цій сфері соціального життя.

Проблематика проєкту: при перенесенні стресу війни батьки та діти в повній мірі не розуміють користь і цінність даного проєкту і тільки з часом діти, які будуть відвідувати «Дитячий простір» будуть передавати власну зацікавленість, інтерес та свої позитивні зміни іншим діткам подібних вразливих категорій. Тобто повинно пройти деякий час, щоб запустився механізм так званого «циганського радіо» і «Дитячий простір» запрацював на повну міцність з найбільшою ефективністю і охоптом більшої кількості дітей, які потребують допомоги.

Цільова аудиторія проєкту: такою аудиторією є мешканці громади (як місцеві, так і переміщені) віком від 3 до 10 років, а також їх батьки.

Термін реалізації: до встановлення безпекової ситуації у місті Херсон.

Очікувані результати: «Дитячий простір» - це середовище для дітей ВПО, малозабезпечених, інвалідів, сиріт, напівсиріт, дітей з багатодітних сімей, де вони можуть перебувати з користю для себе і отримати психологічне розвантаження та соціально адаптуватися. Всі заходи для таких дітей безкоштовні.

Очікувані результати проєкту представлені кількісними і якісними індикаторами, які допомагають нам оцінити успіх проєкту проєкту.

Кількісні індикатори:

- кількість учасників: відвідування не менше 200 дітей на рік до даного проєкту;
- кількість майстер-класів 1-2 на день, тобто в рік 365-730;
- кількість занять з курсу «Права споживачів» 2 заняття на тиждень, тобто 8 занять на місяць , на протязі 3 місяців. При наборі нових груп дітей курс буде повторюватися.
- кількість відвідування контактного мінізоопарку – необмежена, за побажанням дітей. Якщо, навіть, брати кількість відвідувань мінімальну- 1 раз на день, то в рік щонайменше 365 відвідувань міні зоопарку помножити на кількість дітей, які його відвідували і матимемо показник позитивних емоцій дітей, які відвідують «Дитячий простір». І це тільки від тваринок з міні-зоопарку;
- проведення дитячих свят щонайменше 1 раз на місяць, в рік – щонайменше 12 святкових заходів.

Якісні індикатори:

- підвищення творчих навичок і умінь дітей;
- старші діти можуть навчати і ділитися досвідом у створенні певних поробок чи виробів з молодшими;
- результати соціальної роботи: адаптивне спілкування дітей між собою і соціумом, покращення психоемоційного стану дітей після відвідування «Дитячого простору»;
- відслідковування динаміки інтересу до заходів і майстер-класів, які проводяться у «Дитячому просторі».
- Авторський проект «Дитячий простір» розроблено для покращення соціальної адаптації та реабілітації дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів на основі соціальної адаптації таких дітей до нового соціального оточення.

Авторський проект виступав як грантоотримувач у 2023 році у конкурсі у «Жіночий консорціум України» і зайняв призове місце. Також подавався на грант до ГО «Об'єднання» і зайняв 13 місце серед 64 конкурсантів. Проект був учасником конкурсу від «Співдія» на отримання гранту на відкриття власної справи. Проект «Дитячий простір» є дійсним учасником Школи адвокації від «Ліга сильних», що дає підтримку і нові знання у даній сфері.

Здійснення запланованих проектом заходів планується за допомогою підтримки громадських організацій та благодійних фондів, небайдужих громадських ініціатив.

Було встановлено співпрацю з БФ «Крок у майбутнє» у вигляді допомоги матеріальними активами для початку роботи «Дитячого простору».

2.2 Методичні рекомендації для реалізації авторського соціального проекту «Дитячий простір»

В даному розділі ми розкрили і описали методичні рекомендації для реалізації авторського соціального проекту «Дитячий простір».

Для ознайомлення з авторським соціальним проектом «Дитячий простір» необхідно розглянути Таблицю 2.1 «Опис, мета і задачі проекту «Дитячий простір».

Таблиця 2.1

Опис, мета і задачі проекту «Дитячий простір»

<u>Назва проєкту</u>	
Дитячий простір	
<u>Опис проєкту</u>	
Створити простір для розвитку і навчання дітей 3-10 років	
<u>Область реалізації</u>	
Херсонська, місто Херсон	
<u>Менеджер Проєкту</u>	
<u>П.І.П.</u>	Жадан Олена Сергіївна
<u>Електронна адреса</u>	Zhadan555@gmail.com
<u>Контактний номер</u>	095-841-66-28
<u>Актуальність проєкту</u>	
<p>Найбільша і головна проблема, те, що в Херсоні вже більше двох років ведуться активні бойові дії. До цього була 9 – ти місячна окупація міста і області.</p> <p>І при цьому всьому діти народжуються, ростуть, дорослішають і переходять різні етапи свого розвитку. Нажаль у Херсоні з початку</p>	

повномасштабного вторгнення російської федерації сфера розвитку дітей стала на позначку «0», або розвивалася у вигляді невеличких приватних занять або приватних батутів у парку. Так проводили своє дозвілля наші діти коли в Херсоні було більш менш спокійно. З моменту звільнення міста від окупантів і по сьогоднішній день в місті сильні обстріли. І діти, які залишилися, а вони залишилися і я про це знаю не з чуток, змушені сидіти вдома, або спілкуватися теж вдома. І так вже майже два роки. Місця, де можна було б розважатися, навчатися, спілкуватися немає.

Мета і задачі проєкту

Створення дитячого простору буде актуальним у нашому місті як для діток так і для батьків. Тому, що розвиток, розваги і спілкування з однолітками буде покращувати психоемоційний стан наших дітей. Не секрет, що діти-наше майбутнє. Тобто розвиваючи бізнес соціального підприємництва дитячого простору, який прямопропорційно допоможі дітям, а тобто і майбутньому.

Цільова аудиторія

Діти міста Херсон (багато дітей повернеться до міста після закінчення війни),
їх батьки.

Висвітлення проєкту

Реклама у Фейсбуці і Інстаграм (у травні 2023 року пройшла курси SMM спеціаліста, тому знаю як це кваліфіковано і ефективно зробити). Батьки дітей від 3 до 10 років, які проживають у місті Херсон та гості міста - це мої потенційні клієнти.

Конкурентні переваги

<p>Відсутність конкуренції.</p> <p>Унікальність методу соціалізації і адаптації дітей.</p> <p>Впровадження унікального курсу навчання дітей.</p> <p>Поєднання бізнесу і соціального підприємництва.</p>	
<p><u>Маркетингова стратегія</u></p>	
<p>Так як дитячий простір буде знаходитися у центрі міста , то на рекламі вийде заощадити. До способів прасування бізнесу можна віднести:</p> <p>Вивіска;</p> <p>Консультування потенційних клієнтів;</p> <p>Реклама у соцмережах.</p>	
<p><u>Команда працівників «Дитячого простору»</u></p>	
Дитячий психолог	для відновлення психічного стану діток(кому це буде потрібно),
Педіатр	діти, нажаль, часто хворіють, тому хочу , що у нашому просторі був педіатр до якого можна звернутися з проблемами по здоров'ю,
Педагог молодших класів	діти навчаються он-лайн і не завжди встигають за шкільною програмою тому потрібні додаткові заняття,
Адміністратор	для роботи з батьками і дітьми з адміністративних питань,

Педагоги для майстер класів з дітками(вихователі)	ті працівники, які найбільше часу будуть проводити з дітками протягом дня.
<u>Як виглядає проект через три роки</u>	
Відкриття по місту Херсон ще один простір, а потім відкриття філії на Лівобережжі Херсонщини, так як так дітки потребують допомоги психологічної, реабілітаційної не менш ніж дітки Херсона.	

Для просування проекту у місті була розроблена соціальна реклама, яка представлена у Додатку Б (див. Дод. Б).

Для початку роботи «Дитячого простору» та набуття\переймання досвіду у цей сфері зайнятості проекту потрібні партнери, які представлені у Таблиці 2.2 «Партнери проекту «Дитячий простір».

Таблиця 2.2

«Партнери проекту «Дитячий простір»

<u>Партнери проекту</u>		
<u>Партнер</u>	БФ «Крок у майбутнє»	Приватна особа Tomas Naefeli
<u>Контактна особа + контактні дані</u>	Н.В. Костинська , Миколаївська обл., м. Нова Одеса	Tomas Naefeli-Швеція, представник діаспори українців у Швеції, до повномасштабного вторгнення Росії разом із сім'єю проживав у місті Херсон
<u>Роль у проєкті</u>	Допомога з меблями,	Допомога з

	партами, іграшками	канцелярією, книжками, іграшками
--	--------------------	-------------------------------------

Для виявлення позитивних і негативних характеристик для відкриття і ведення проекту «Дитячого простору» потрібно виявити можливості-загрози-сильні сторони-слабкі сторони цього проекту. Для цього представлена Таблиця 2.3 «SWOT-аналіз проекту «Дитячий простір».

Таблиця 2.3

«SWOT-аналіз проекту «Дитячий простір»

<u>SWOT-аналіз проекту «Дитячий простір»</u>	
<u>Можливості</u>	-Надання широкого спектру послуг; -Рівень конкуренції невеликий; -Можливість залучення грантів і інвестицій в даній сфері; -Низький рівень витрат на рекламу.
<u>Загрози</u>	-Безпекова ситуація в місті; -Зниження рівня доходів населення.
<u>Сильні сторони</u>	Можливості подальшого розширення; -Зручне місце розташування; -Достатня кількість фахівців даної сфери.

<u>Слабкі сторони</u>	-Високий рівень постійних витрат; -Висока відповідальність; -Відсутність будь-якої клієнтської бази.
------------------------------	--

Важливу роль при відкритті чи закритті проекту грає фінансова частина. І щоб зрозуміти який фінансовий бар'єр треба подужати при відкритті проекту необхідний детальний бюджет, який розписаний у Таблиці 2.4 «Бюджет проекту «Дитячий простір».

Таблиця 2.4

«Бюджет проекту «Дитячий простір»

<i>Назва категорії</i>	<i>Вартість</i>	<i>Кількість одиниць</i>	<i>Фінансування в рамках конкурсу грантів</i>	<i>Фінансування від інших партнерів (вказати яких) або власний внесок</i>	<i>Всього по проекту, грн.</i>
Оренда приміщення для дитячого простору	10000	1 місяць	10000	0	10000
Проектор	5000	1 шт	5000	0	5000
Сухий басейн	30000	1 шт	30000	0	30000
Батут	15000	1 шт	15000	0	15000
Ігровий модуль	250000	3-4 шт	250000	0	250000
Канцелярія	10000	Більше 100 одиниць	10000	0	10000
Генератор мильних	5000	1 шт	5000	0	5000

бульбашок					
Дискокуля	1000	2шт	1000	0	1000
Музичні колонки	5000	2шт	5000	0	5000
Ноутбук	50000	1шт	50000	0	50000
Меблі	50000	18шт	50000	20000 (кошти партнера)	70000
Іграшки, книжки	50000	Більше 100 шт	50000	12500 (кошти партнера)+ 5000 (власні кошти)	67500
Ремонт приміщення	74000		74000		74000
Комунальні платежі	5000		5000		5000
Витрати на персонал	60000		60000		60000
Банер, зовнішня реклама	30000		3000		30000
ВСЬОГО:	650000		650000	37500	687500

Для реалізації авторського соціального проекту «Дитячий простір» з метою соціальної реабілітації дітей, постраждалих від війни, необхідно розробити чіткі методичні рекомендації, які допоможуть фахівцям

створити підтримуюче середовище для дітей, забезпечити ефективну адаптацію та інтеграцію. Ось ключові рекомендації для реалізації проекту:

1. Структура та просторове облаштування «Дитячого простору»

- *Зони для різних активностей:* створити окремі зони для психологічної підтримки, ігрової діяльності, навчання та творчості. Кожна зона повинна бути обладнана відповідно до потреб дітей різного віку.

- *Затишне та безпечне середовище:* використовувати теплі кольори, м'які меблі, природне освітлення, що сприяє розслабленню та створенню атмосфери довіри.

- *Матеріали для творчості та ігор:* забезпечити доступ до матеріалів для арт-терапії (фарби, кольорові олівці, пластилін тощо), іграшок, книг, настільних ігор, що дозволяють дітям виражати свої емоції та знижувати рівень тривожності.

2. Програми та активності для реабілітації

- *Психологічна підтримка:* забезпечити регулярні групові та індивідуальні зустрічі з психологом для обговорення емоційних переживань. Використовувати методи арт-терапії, ігрової терапії, казкотерапії для дітей молодшого віку.

- *Творчі майстер-класи:* організувати регулярні творчі заняття (малювання, ліпка, рукоділля), які дозволяють дітям через творчість переживати і виражати свої емоції.

- *Ігрові та рухові активності*: включати в програму рухові ігри, спорт, танці, а також командні ігри для розвитку навичок спілкування та співпраці.

3. Залучення сімей та батьків до процесу реабілітації

- *Семінари для батьків*: організувати регулярні зустрічі з батьками для інформування їх про особливості роботи з дітьми, які зазнали стресу, надання рекомендацій щодо підтримки дітей вдома.

- *Спільні заходи для дітей та батьків*: проводити майстер-класи, де діти та батьки можуть брати участь разом. Це допомагає зміцнити довіру та взаєморозуміння у сім'ї.

- *Соціально-психологічна допомога для батьків*: надавати підтримку батькам для зменшення їхнього стресу та навчання навичок емоційної підтримки своїх дітей.

4. Волонтерська допомога та навчання спеціалістів

- *Підготовка волонтерів*: організувати курси та тренінги для волонтерів, що працюватимуть з дітьми, включаючи навчання основам психологічної підтримки, принципам роботи з травматизованими дітьми, етики.

- *Навчання для спеціалістів*: проводити регулярні навчання для педагогів, психологів та соціальних працівників, що працюють у проекті, для підвищення їхньої кваліфікації в напрямку роботи з дітьми, які постраждали від війни.

5. Робота з громадою та інформування суспільства

- *Залучення громади до проекту*: організовувати відкриті зустрічі, презентації та культурні заходи для залучення громади до підтримки

дітей. Це може бути важливим для створення довірливих відносин і зниження соціальної стигматизації.

- *Проведення інформаційних кампаній*: поширювати інформацію про важливість підтримки дітей, які постраждали від війни, через соціальні мережі, медіа та публікації, що сприятиме розумінню важливості соціальної реабілітації.

6. Оцінка ефективності та зворотній зв'язок

- *Регулярна оцінка результатів*: проводити оцінювання психологічного стану дітей та їхньої соціальної адаптації на початку і в кінці кожного етапу участі в проєкті, що допоможе аналізувати результати та вдосконалювати підходи.

- *Зворотній зв'язок від дітей та батьків*: організувати анонімні опитування для батьків і дітей, щоб зібрати їхню думку щодо якості програм, що надаються, та вносити необхідні зміни відповідно до потреб учасників.

7. Створення моделі «Дитячого простору» для подальшого впровадження

- *Розробка посібника*: на основі отриманого досвіду створити методичний посібник з організації таких просторів, що стане корисним для інших центрів та організацій, які займаються соціальною реабілітацією дітей.

- *Пілотний проєкт та масштабування*: відкрити пілотний «Дитячий простір» у тестовому форматі, а після аналізу та вдосконалення підходів, масштабувати проєкт на інші громади або регіони.

Впровадження таких рекомендацій сприятиме успішній реалізації проекту «Дитячий простір», допоможе створити безпечне середовище для дітей, які постраждали від війни, і забезпечить їм якісну соціальну та психологічну підтримку для інтеграції та подолання наслідків травматичних подій.

ВИСНОВКИ

Діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, є особливо вразливою і специфічною категорією нужденного населення, оскільки зазнають впливу як прямих, так і непрямих наслідків війни. Вони стикаються з глибокими психологічними травмами, втратами, соціальною ізоляцією, відсутністю доступу до освіти, медичної допомоги та інших базових потреб. Діти, які зазнали такого впливу, часто мають підвищений ризик розвитку емоційних, поведінкових і когнітивних порушень, що ускладнює їхню соціалізацію та адаптацію в мирному суспільстві. Крім того, вони значною мірою залежать від підтримки як з боку родини, так і з боку соціальних та державних інституцій, що вимагає особливих зусиль у сфері соціальної роботи, психологічної підтримки та реабілітації. Тому вивчення цієї категорії дітей та розробка спеціалізованих реабілітаційних заходів є вкрай важливим завданням, що потребує комплексного підходу для їхньої успішної інтеграції у суспільство.

Соціальна робота з дітьми, постраждалими від воєнних дій та збройних конфліктів, є важливою та складною сферою, що вимагає комплексного підходу, адаптованого до унікальних потреб кожної дитини. Аналіз досвіду України та інших країн показує, що ефективні програми соціальної підтримки поєднують психологічну реабілітацію, освіту, медичну допомогу та заходи для соціальної інтеграції. Успішна реабілітація та соціальна підтримка потребують багаторівневого підходу, який включає державну підтримку, залучення громадських організацій, навчання фахівців і активну участь сімей. Досвід інших

країн, які стикаються або стикалися з наслідками воєнних конфліктів, свідчить про важливість створення стійкої системи підтримки, яка охоплює як короткострокові заходи (психологічну підтримку, медичну допомогу), так і довгострокові програми, орієнтовані на освіту та розвиток дітей. В Україні соціальна робота з дітьми, постраждалими від воєнних дій, також активно розвивається, зокрема через створення реабілітаційних центрів та ініціатив з інтеграції в суспільство.

Авторами дослідження було розроблено авторський соціальний проєкт «Дитячий простір» для роботи з дітьми, постраждалими внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, де був складений паспорт соціального проєкту «Дитячий простір». В паспорті був розписаний детальний опис проєкту, напрям роботи, мета проєкту, встановлені завдання проєкту, основні аспекти та проблематика проєкту. Визначена цільова аудиторія, очікувані результати та встановлена успішність та вплив проєкту на соціум за допомогою кількісних і якісних індикаторів. Здійснення запланованих проєктом заходів планується за допомогою підтримки громадських організацій та благодійних фондів, небайдужих громадських ініціатив.

Розроблені методичні рекомендації для реалізації соціального проєкту «Дитячий простір» спрямовані на створення безпечного, підтримуючого та інтеграційного середовища для дітей, які постраждали від наслідків воєнних дій. Основою проєкту є комплексний підхід, що включає психологічну допомогу, творчі та освітні заняття, залучення сімей та громади. Така структура дозволяє не тільки надати дітям можливість психологічного відновлення, але й сприяє їхній соціальній адаптації та розвитку навичок спілкування. Методичні рекомендації

також враховують підготовку спеціалістів і волонтерів, важливість підтримки батьків та залучення громади, що робить проект цілісним і стійким до потреб дітей у довгостроковій перспективі. Використання сучасних реабілітаційних методів, творчих та ігрових технік сприяє зниженню стресу та покращенню психоемоційного стану дітей, забезпечуючи умови для їхньої успішної інтеграції в мирне суспільство. Вважаємо, що реалізація проекту «Дитячий простір» за методичними рекомендаціями може стати ефективною моделлю соціальної реабілітації дітей, що може бути масштабована на інші громади і стане важливим внеском у подолання наслідків травматичного досвіду в дитячій аудиторії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т.Ф. Проблеми вимушених переселенців в Україні як феномен біфуркації ціннісних смислів реального життя і соціального виховання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk>. – Назва з титул.екрану.
2. Бочкор Н., Дубровська В., Залеська О. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек. Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна». 2014.
3. БФ «Право на захист» Які соціальні та медичні гарантії мають діти, що постраждали внаслідок воєнних дій? <https://r2p.org.ua/page/yaki-soczialni-ta-medychni-garantiyi-mayut-dity-shho-postrzhdaly-vnaslidok-voennyh-dij>.- Назва з титул.екрану.
4. Гаврилюк Г. В. Діти вимушених переселенців як об'єкт соціальної роботи в період збройного конфлікту в Україні // електр. альманах «Магістерські студії». – Херсон, 2023.
5. Гаяш О. В. Сутність процесів адаптації та модифікації для ефективності навчання учнів з особливими освітніми потребами. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/kabineti/kabinet-doshkilnoi-pochatkovoi-ta-inkluzivnoiosviti/inkluzivna-osvita/2039>
6. Гусак Н. Є. , Семигіна Т. В. , Трухан С. О. Стратегії і виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами https://ela.kpi.ua/jspui/bitstream/123456789/17098/1/23_Gusak.pdf
7. Гусак, Н. Є. (2015) Кейс-менеджмент внутрішньо-переміщених осіб. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9361/manual_case%20management_UNDP.pdf?sequence=1&isAllowed=y

8. Гусак, Н. Є. (2015). Застосування «дослідження в дії» та «дослідження в дії за участі» в соціальній роботі з дітьми та молоддю. Український соціум, (4),23–36.
9. Дацаківська, О. Ю., Стельмах, С. С., & Максименко, К. М. (2021). Спільно до нових послуг. Керівництво із впровадження соціальних послуг для сімей з дітьми в громадах. Частина 2. Ведення випадку та міжвідомча взаємодія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/media/12711/file/Spilno_posibnyk_2_casemanagement.pdf
10. Діти війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://childrenofwar.gov.ua/> – Назва з титул.екрану
11. Довганик А. О. Особливості роботи соціального працівника у процесі комплексної реабілітації осіб, що постраждали внаслідок воєнних дій: Магістерська робота (231 “Соціальна робота”)/ А. О. Довганик / Український католицький університет. Кафедра педагогіки та
12. Жданович Ю.М. Соціально-педагогічна підтримка дітей вимушених переселенців як наукова проблема [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk>. – Назва з титул.екрану.
13. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення безкоштовним харчуванням дітей внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України

- ; Закон від 13.05.2022, підстава - 1822-IX. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-20#Text>
14. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 11.02.2024, підстава - 3269-IX. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2168-19#Text>
15. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 05.10.2023, підстава - 3265-IX – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2402-14#Text>
16. Закон України «Про соціальний захист дітей війни» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 20.01.2018, підстава - 2249-VIII – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2195-15#Text>
17. Закон України «Про соціальні послуги» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 19.06.2003 № 966-IV. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/966-15,2671-19>
18. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 28.06.2024, підстава - 3783-IX. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3551-12#Text>
19. Захист прав дитини в умовах військової агресії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23 червня 2022 р.). – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 316 с. <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/84362268-c112-42f9-a8ce-9dfbd059988a/content>

- 20.Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: монографія. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2023. 221 с.
- 21.Конвенції про права дитини [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 16.11.2023 – Режим доступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- 22.Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
- 23.Лісова Ю, Таукач А. Статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій: як отримати та на які пільги можна розраховувати. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://intent.press/expert/humanrights/2023/status-ditini-yaka-postrazhdala-vnaslidok-voyennih-dij-yak-otrimati-ta-na-yaki-pilgi-mozhna-rozrahovuvati/>
- 24.Мусевич А.Л. Методика роботи соціального працівника з внутрішньо переміщеними особами // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник статей учнів, студентів і викладачів за результатами конкурсних і кваліфікаційних досліджень / за заг. ред. Н. П. Павлик]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 44 с.
- 25.Надрага В. І. Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції “суспільства ризику” / В. І. Надрага // Укр. соціум. – 2015. – № 1. – С. 134–141.
- 26.Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в Україні та послуг для них, проведена МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я» [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

http://www.lhsi.org.ua/images/2015/Doslidzhennya_VPO_LHSI2015.pdf

27. Політика інтеграції українського суспільства у контексті викликів та загроз подій на Донбасі (Національна доповідь) / [Лібанова Е.М., Горбулін В.П., Пирожков С.І. та ін.]; за ред. Е.М.Лібанової. – К.: НАН України, 2015. – 363с.
28. Постанова Кабінету Міністрів від 5 квітня 2017 р. № 268 «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 03.06.2023, підстава - 547-2023-п. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>
29. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 року «Про протимінну діяльність в Україні». [Електронний ресурс] : Верховна Рада України ; Закон від 01.01.2024, підстава - 1909-ІХ. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>
30. Практики громадських ініціатив. Збірка практик створена та надрукована в рамках проекту ПРООН «Оперативне реагування на соціальні та економічні проблеми ВПО в Україні». – 2015. – 48 с.
31. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : / З. Кісарчук, Я.Омельченко, Г.Лозос ... Л.Царенко; за ред. З.Г. Кісарчук. – К.: ТОВ “Видавництво “ЛОГОС”. – 2015. - 207с.
32. Психосоціальна допомога внутрішньопереміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків

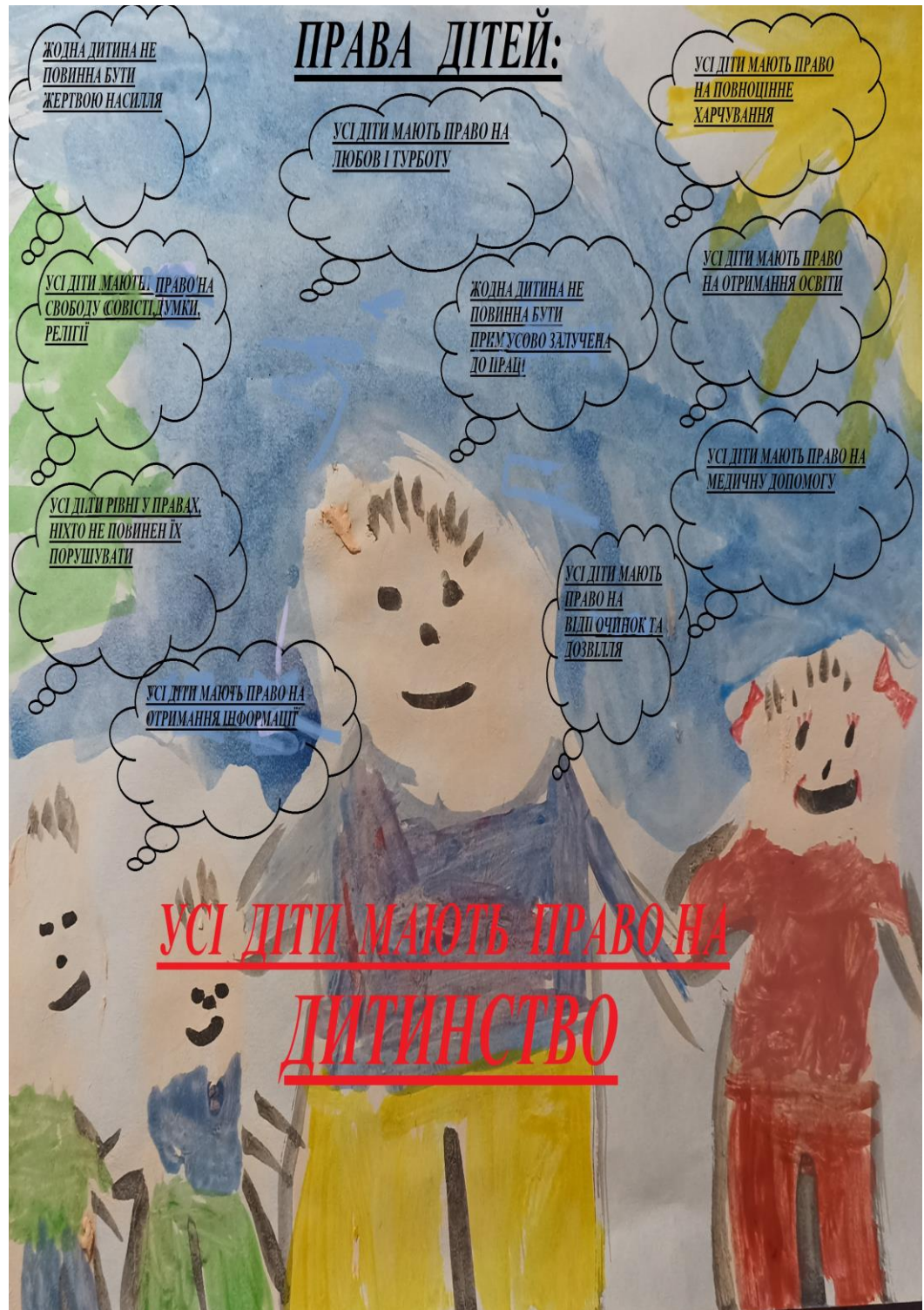
- соціальної сфери/ Мельник Л. А. та ін.; за ред. Волинець Л. С. Київ. ТОВ
33. Семигіна Т. В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб / Т. В. Семигіна, Н. Є. Гусак, С. О. Трухан // Укр. соціум. — 2015. — № 2. — С. 65—72.
34. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навчально-методичний посібник. Київ: Агентство «Україна». 2015.
35. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. – Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. –С. 80-81.
36. Створимо безпечне середовище для навчання та адаптації дітей біженців : навч. мет. пос-к. / упорядн. [О. А. Возіянова, Григоренко О. П., Гуцаленко Т. В. та ін.] – К. : ВГО “Розрада”, 2012. – 130 с.
37. Сьомкіна І.С. Соціально-педагогічна робота з сім'ями внутрішньо переміщених переселенців: стан та перспективи [Електронний ресурс]. URL: <https://dnmcps.com.ua/sites/default/files/inline-images/2018-10/2018-10-07-1/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%20%D0%92%D0%92>

[9F%D0%9E.%20%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf](#)

- 38.Таранченко О. М., Найда Ю. М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально-виховного процесу. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навчально-методичний посібник / кол. :авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. ; за заг.ред. Даниленко Л.І. Київ, 2007. 128 с.
- 39.Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології/ науковий журнал.– Суми: СДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. –№8 (52). – С. 434–446
- 40.Трубавіна І.М., Куратченко І.Є. Методичні рекомендації «Сприяння соціальній роботі в умовах гуманітарної кризи». – Харків: ХНПУ, 2017. – 28 с.
- 41.Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – м. Маріуполь. 9 червня 2017 р. – Маріуполь : Дом ДУУ, 2017. – 311с.
- 42.Шелюк В. Соціальна міграція: етапи, функції, типи / В. Шелюк // Соціально-політичний журнал «Перспективи». — Одеса: 2001. — № 3 (15). – С. 4-50.

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток Б

